

Aydın TALAY

En Güzel Ticari Ölçü İslâm'dır

Bu kısacık fani hayatta hemen hepimiz mutlu ve huzurlu olmak isteriz. Bunu herkes, hatta bütün canlılar için istemesi ve bu yolda elinden gelen gayreti göstermesi müslümanın en güzide özellikleri arasındadır. Bu yüzden İslâm'ın her konuya bakışını çok iyi kavramak ve hemen ardından yaşayıp yaşatmaya memuruz. İşte ticaret de önemle üzerinde durulacak hususlardan biridir. Hicretin üzerinden bir asır geçmeden İslâm'ın Afrika içlerinden Avrupa'ya uzanması, Çin Endonezya ve Japonya ile dünyanın bugün bile adını duymadığımız yerlerine yayılmasında başrolü tüccarlar oynamıştır.

Paranın ve menfaatin materyalistler eli ile putlaştırılmaya çalışıldığı, para ile din, ahlâk ve ilmin mübadele edildiği; yardım, demokrasi ve insan hakları adına ülkelerin işgal edildiği, haksızlıkların ayyuka çıkarıldığı bir ortamda müslüman; sağlam inancını ticaret hayatı ile pekiştirip ekonominin çarklarına damgasını vurmayı hedeflemek borcundadır. Bunun için de özellikle insanın sadece dünya hayatını temel alan kapitalistlere karşı dünya ve ahiret inancını birlikte yürütmek zorundayız. Ebu Said (r.a.) dan rivayetle Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Dosdoğru ve emin tüccar kıyamet gününde nebiler, siddıklar ve şe-

hidlerle beraberdir."¹ Demek ki İslâm'ın emrettiği ticari hayatın bu dönemde yürütülüp korunması güç ama imkansız değildir ve üstelik mükafatı da çok büyüktür.

Menfaatin yüzü sıcak olduğu gibi, şeytan ve nefis çirkin hareketleri güzel gösterdiği için öncelikle ticari hayatı en duyarlı şekilde işleyecek eğitim çalışmalarına ve kadro yetiştirmeye mecburuz. İsraktan uzak, birikimli ve teknik gelişmeleri yakinen takip eden, değerlerine bağlı ve araştırmacı ruha sahip genç elemanlar ancak gecesini gündüzüne katan müteşebbisler eli ile yoğrulacaktır. Hayırda, iyilik ve güzellikte koşan bu fedailer ikinci etap olarak da güç birliği, dayanışma ve yardımlaşmayı ihmal etmeyecektir. Böylece birtakım oldu bittiye getirilen hak hukuk ve emanet meselelerini bütün ayrıntıları ile masaya yatıracaktır. Ticaretin her yönü gibi malların da birer emanet olduğu unutulmayacaktır. Zira Kur'an şöyle buyurur: "Şüphesiz ki Allah size emanetleri ehli olanlara vermenizi ve insanlar arasında adaletle hükmetmenizi emreder."² Emanet bilincini takiben karşılıklı güvenin fert ve toplum bazında tesisi gelmektedir. Yüce Rabbimiz Bakara suresinin 283. ayetinde "Eğer birbirinize emin olmuşsanız, emin olunan adam Rabbi olan Allah'tan korksun da

emanetini tam olarak ödesin." Hatırlanmaya çalışalım ilk müslümanlara olmadık işkenceleri reva gören Kureyşliler Allah'ın yüce Resulüne inanmadıkları halde ona Muhammedül Emin adını veriyorlardı. Ticaretin her konusunda dürüst, emin ve güvenilir olmadan bir yerlere varılması mümkün değildir. Hanefi mezhebinin İmamı olan Ebu Hanife hazretleri (r.a.) ilmi kapasitesi yanında aynı zamanda son derece takva sahibi bir zattı. Basra'dan, kumaşçılık yaptığı ortağına gönderdiği kumaş toplarının birindeki zedeyi ortağı; alıcıya gösterip düşük ücret almayı ihmal ettiğinden ticari ortaklıktan hemen vazgeçmişti.

Müslüman yapacağı yatırım konusunu imkanlar, konum ve rantabilite esasına göre sektörler arasından isabetle seçerken çok kâr getirme dürtüsünden önce başarabileceği hususlara girecektir. Serbest rekabet, verimlilik, kârlılık, yurt içi ve yurt dışı pazar ve projeleri, işgücü ve girdileri çok iyi hesap edilmeli ki yarıda bırakılıp dönüş olmasın. Kâr ve zarar ortaklığına dair finans ve ortaklık kuruluşları açık, net ve hileden uzak çalışmalıdır. Süslü etiket, laf canbazlığı altında gelebilecek sahtekârlıklara meydan verilmemelidir. Müslüman her an malla da imtihan içinde olduğundan,

Fotoğraf: Aslan Tektaş

Yusuf Paşa Bedesteni/Darende

kazanç ve sarf yollarını kontrolden uzak tutmamalıdır. Allah'ın Habibi (s.a.v.) Efendimiz bir hadis-i şeriflerinde: "İyi mal (yani helalinden kazanılan ve hayra sarfedilen mal) salih kimse için ne güzel bir şeydir"³ buyurur. Fakat insanların aleyhine, azgınlık ve hırsla sürükleyen mal ise şüphesiz o derece kötüdür. Çünkü malın gerçek sahibi olan Mevla onu bir imtihan olarak bahşetmiştir, hem dünyada hem de ahirette hesabını elbette soracaktır. Kapitalist zihniyet dünyevî hesapta hertürlü hileye başvururken hernevi hesaba da inanmadığından verilen nimetleri hoyratcasına ve hatta başkalarını kendi hegemonyası altına almak için kullanmaktadır. Karun, hem Musa Aleyhisselamın akrabası hem de sadece mal ve mülkte değil kimyacılıkta ve bilgide de adeta zirve insandı. Fakat hadisini aştığı, Allah'ın Resulüne karşı geldiği ve malını zulüm aracı olarak kullandığı için malları ile birlikte Cenabı Hak onu yerin dibine batırdı. Bir lokma ve bir hırka sözünden hareketle İslam'ın mülkiyet ve zenginliğe karşı olduğu sanılmamalıdır. Nefsi için mütevazı olan müslüman başkaları için son derece hayırhah demektir. Nimetler içinde yüzse bile şımarık ve gaddar olamayacağı gibi vakarını da, el avuç sıvazlayıp yağçılık yaparak ayaklar altına almaz. Müslüman içi ve dışı ile son derece

temiz ve cömerttir. A'raf Suresinin 32. ayetinde Cenabı Hak iman edenlerin temiz yiyip ve temiz giyinmelerinin gereğine işaret eder. Allah'ın yüce Resulü ticaretin her safhasında dürüst ve açıklığa işaret ederek: "Aldatan bizden değildir." buyurmuşlardır. Bu bakımdan satışlarda ne malın övülmesi var, ne de çeşitli hilelere başvurmaya ruhsat var. Müşteriye azami kolaylığın sağlanması da görevler arasındadır. Osmanlıda Hazreti Ömer (r.a.) döneminden gelen ve bugünkü Belediye Başkanlığı yetkileri gibi oldukça koruyucu ve kollayıcı Hisbe Teşkilatı vardı. Her meslek dalında yapılabilecek hileler teker teker çıkarılıp kontrol memurlarınca takibe alınır ve cezalandırılırdı. Pazarlık bozma, ihtikârlık, müşteri kızıştırma, birbirine dargın durma ve sırt çevirme, başka esnafın aleyhinde bulunma gibi konular asla hoş görülmezdi. Hazreti Ömer (r.a.)'in sözü çok dikkat çekicidir: "Bizim çarşılarda, dinde anlayış sahibi olan, alışveriş kanunlarını bilen ticaret yapsın."⁴ Hisbelik makamına Muhtesib'i tayinde Osmanlı çok hassas davranır, dürüst, şahsiyetli, cesur ve seçkin insanları tesbitle yetkinin yanında onları tam bir sorumluluk içinde çalıştırırdı. Muhtesibe dair Abdurrahman b. Nasr eş-Şeyzeri'nin "Nihayetür-rütbe Fi-Talebil-Hisbe" eserinde kaydedildiğine göre kırk meslek guru-

bu devamlı ve haber vermeksizin kontrol edilmekteydi. Öte yandan hasbî olarak ve tarikat terbiyesi altında bundan on asır evvel kurulan Uhuwet Teşkilatına mensup mesleklerde hile yapanlar mamülün bir köşesine konulan Ocak işaretinden hareketle devlete sıra gelmeden suçlu derhal meslekten men edilirdi. İdris-i Bitlisi 13. yüzyılda yolu Anadolu'ya düşen bir garibanın inancı ne olursa olsun Uhuwet Teşkilatı tarafından yedirilip günlerce barındırıldığını seyahatnamesinde zikretmektedir. Bütün bunlarla beraber dürüst ticaret erbabına çeşitli hil'at ve takdimameler de verilirdi. Satışlardaki kâr seviyesinde insaf elden bırakılmaz, işçinin hakkı alın teri kurumadan verilirdi. Yapılan işin sağlam ve kaliteli olmasına itina gösterilirdi. Toplumun, işçinin hakkını kendi hakkı gibi korumak esastı. Ticaret işlerine sabahın erken saatinde başlanır, fakir ve düşkünler gizlice takip edilirdi. Fatih Sultan Mehmet Han İstanbul'un fethi için bütün maddi hazırlıkları tamamladığı halde esnafın ve askerinin manevi yapısından emin olmadan harekete geçmemişti. Sabahın erken saatinde Bursa Kumandanı Cebe Ali Bey'le birlikte tebdili kıyafetle esnafı dolaşmış bir esnafın ikinci bir şey alamamıştı. Zira hep karşıdakine gitmesinin ve kendilerinin sifata yaptıklarından bahsediyorlardı. Geceleyn askerler arasında yine tebdili kıyafetle tefişinde ise secdeye kapanmış hüngür hüngür ağlayan bir askerinin dualarını dinlerken hem Mevla'ya şükretmiş hem de fethin vaktinin geldiğine emin olmuştu. Zira asker şöyle diyordu: "Yarab Sultanımı ve dini mübini muzaffer eyle ve beni de bu uğurda şehid eyle" Mevla İslam'ın ticaret anlayışını iyi kavrayanlardan eylesin, amin.

Dipnotlar:

- 1- Ticaret Hakkında Kırk Hadis, Kastamonu Entegre Ağaç Sanayii Shf: 17
- 2- Nisa Suresi Ayet 58
- 3- Halil Atalay, Ticaret Ahlakımız, Shf: 16
- 4- Abdurrahman b. Nasr eş-Şeyzeri İslam Devletinde Hisbe Teşkilatı Shf: 106